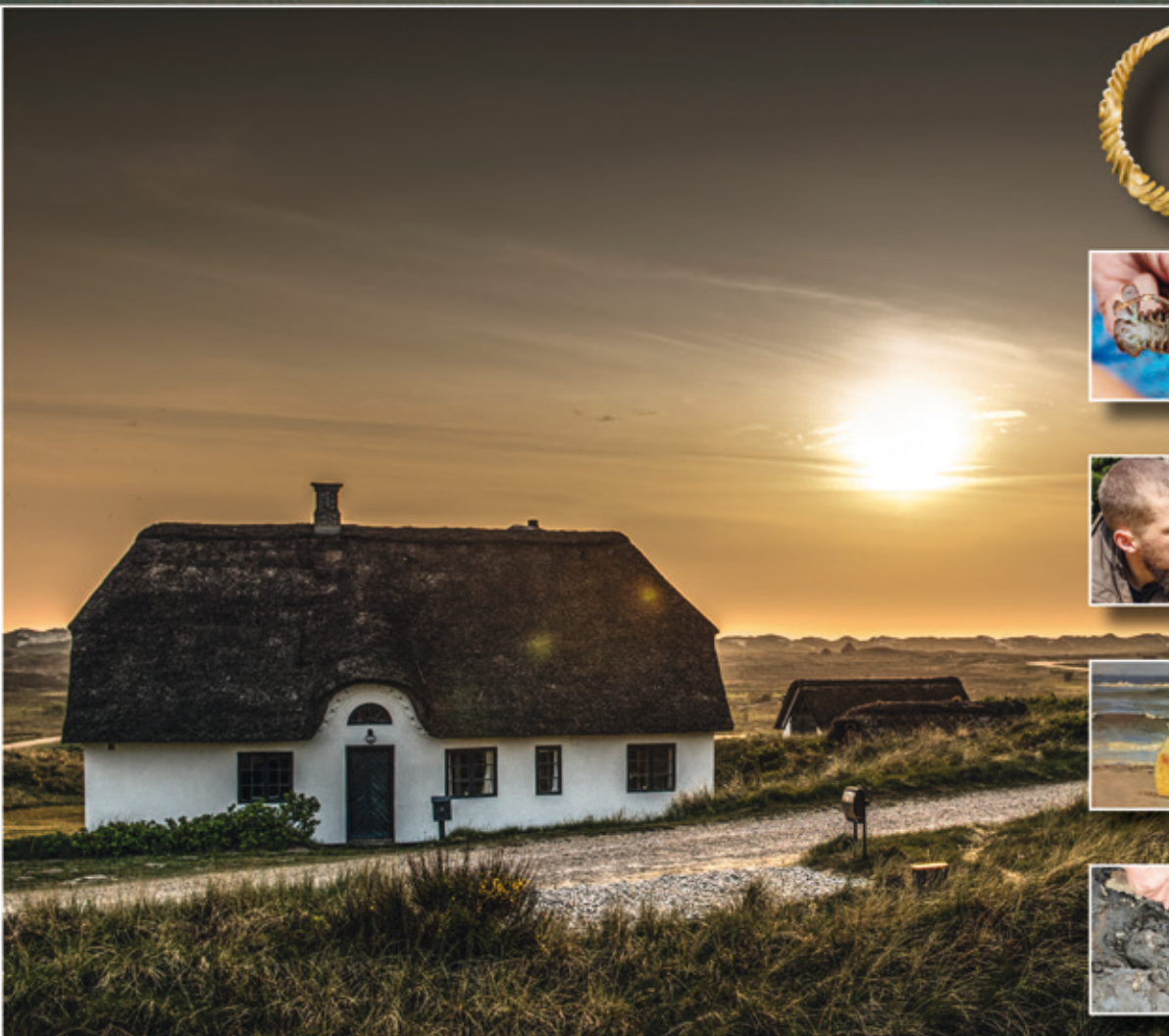

opdatering

Årbog for Vardemuseerne
& Ringkøbing-Skjern Museum

2019

opdatering

Årbog for Vardemuseerne &
Ringkøbing-Skjern Museum 2019

opdatering
Årbog for Vardemuseerne
& Ringkøbing-Skjern Museum 2019

© Forfatterne, Vardemuseerne
& Ringkøbing-Skjern Museum 2020

Redaktion: Caroline E. Larsen og Tine Lorange

Korrektur: Harriet Ludvigsen

Grafisk tilrettelæggelse: Tine Lorange

Forsidefoto: Emily Pritchards hus på Redningsvejen
i Nymindegab. Foto: Niels A. Hansen

Fotos og illustrationer: med mindre andet er angivet ved
de enkelte fotos og illustrationer tilhører billedmaterialet
i denne bog Vardemuseerne, NaturKulturVarde,
Ringkøbing-Skjern Museum eller Arkæologi Vestjylland

Alle kort, Danmarks Højdemodel og
ortofotos: ©Geodatastyrelsen

Skrift: Myriad Pro

Papir: MultiArt Silk 130g

Omslag: 1/s 260g

Tryk: PE Offset, Varde

ISBN 978-87-93713-19-2

ISSN 1903-9581

Kære Læser!

Omverden har ofte et billede af museer som støvede og statiske. At dette billede ikke på nogen måde er sandt viser hvert eneste år af Vardemuseernes og Ringkøbing-Skjerns Museums virke, ligesom det i øvrigt gælder for størsteparten af landets museer. Artiklerne i årets årbog viser som altid de mange facetter af museernes arbejde. Hvor den brede offentlighed lægger mærke til museernes forandringer når vi åbner nye udstillinger og af og til også nye besøgssteder, så giver årbogen jer læsere en god fornemmelse af at museer kan endnu mere end I, som museumsgæster ser, når alt er pudset og pænt stillet frem til skue. Og det bliver også tydeligt at vores formidling er baseret på konstant forskning. Årets *opdatering* fremlægger blandt andet et udbytte af et igangværende Ph.d.-projekt om udviklingen af henholdsvis den gamle købstad Ringkøbing og den nye stationsby Skjern og nye historier om Nymindegab, som er blevet hentet ud af glemslen, nu hvor der arbejdes på

en nyopsætning af udstillingen på Nymindegab Museum. *opdatering* giver Jer også indblik i museernes projekter omkring frivillige og læringsarbejde for børn og elever, et felt, hvor vi som museer selv er i en konstant læringsproces gennem nye projekter på områderne – vi vil nemlig gerne blive bedre til denne vigtige del af vores arbejde hvert eneste år!

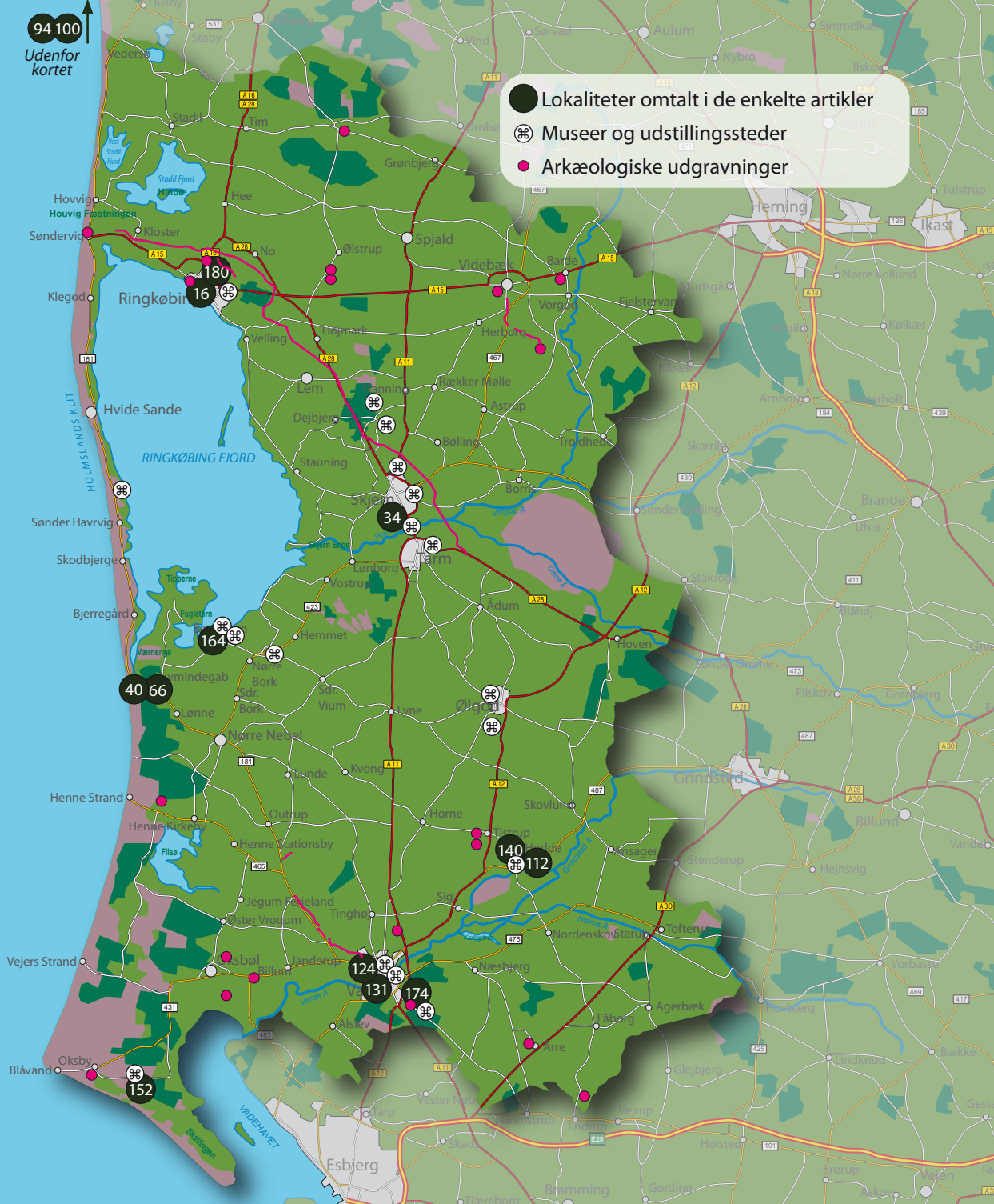
Et andet felt, hvor vi vestjyske museer er bannerførende, er værtskab. Fordi I alle rejser og er museumsgæster i hele verden, bliver vores vestjyske museer også målt op mod det flotteste museumsdesign i London og de mest fantastiske fund i Ægypten. Kun når vi sætter gæsten i centrum kan vi gøre en helt særlig forskel for jer. Dette arbejde kan I blive klogere på i årbogen. Og som altid får I også et indblik i de næste store arkæologisk og historiske opdagelser, og dermed i de historier, I engang i fremtiden som velmodtagne gæster skal opleve på vores besøgssteder.

Rigtig god fornøjelse med læsningen!
Mette Bjerrum Jensen og Claus Kjeld Jensen

94 100

Udenfor kortet

- Lokalteter omtalt i de enkelte artikler
- ☒ Museer og udstillingssteder
- Arkæologiske udgravninger

Indhold

- 6** Museumsforeningernes årsberetninger
- 16** Nygade i Ringkøbing
Af Christian Ringskou
- 34** Villads Pebel
Af Torben Egeberg
- 40** Nymindegab Badehotel
Af John V. Jensen
- 66** Det besatte Nymindegab
Af Michael Trier Aagaard & John V. Jensen
- 94** Omkring en Oldtids-Arne
Af Jens Dalgaard-Knudsen
- 100** Omkring Oldtids-Arnen fra Nørre Fjand
Af Palle Eriksen
- 109** Ikke særligt lovligt
Af Olav Martinsen
- 112** Signalkrebs
Af Morten Vinding
- 121** NaturNørd gik online
Af Jonas Gadgaard
- 124** Røverhistorier til Freltomalerierne?
Af Pernille Ø. Sørensen
- 131** Disney og fordærv
Af Pernille Ø. Sørensen
- 140** Din, min og vores skolehistorie
Af Malene Frosch Langvad
- 146** Frivillighed i forandring
Af Per Lunde Lauridsen
- 152** "Velkommen i Tirpitz!"
Af Marie-Louisa Tvede Steffensen
- 161** Sara om SARA
Af Sara Hjøllund Sørensen
- 164** Da dronerne kom til Fahl Kro
Af Caroline E. Larsen
- 174** På gravhøjsjagt ved Varde
Af Lene N. Hansen
- 180** Før Ringkøbing
Af Rachel Facius, Line Lerke & Torben Egeberg
- 188** Årets gang i ArkVest
Af Lene B. Frandsen & Poul Krogh Jørgensen
- 192** Årets udgravninger
Af arkæologerne i ArkVest
- 208** Tidstavle

Ikke særligt lovligt

Af Olav Martinsen

En dag ringede telefonen. Det var Jens Toft fra Højmark: "Er du interesseret i et rustent maskingevær til Ringkøbing-Skjern Museum?"¹ Og så fik jeg ellers historien om, hvordan et tysk maskingevær fra Anden Verdenskrig først blev smidt i en mergelgrav, så samlet op igen, for siden at blive gravet ned i en baghave og mange år efter igen gravet op. Historien kendte jeg nu egentlig allerede, for jeg havde læst Jens Tofts erindringsbog "Lav selv dit krudt", hvor maskingeværhistorien er beskrevet.

Overskriften er i øvrigt et citat af Jens Toft og I finder det lidt længere nede i artiklen.

Jens Toft er født i Højmark i 1927 og er oprindeligt landbrugsuddannet, men mest er han kendt som maskinhandler og flyvemaskineentusiast med særlig kærlighed for de danskbyggede KZ-maskiner. Som handelsmand har han ikke færre en 137 flyvemaskiner på sin samvittighed, og flere af dem har dannet grundstenen til Flymuseet i Stauning.

Nu lader vi Jens Toft selv berette sin maskingeværhistorie, med et uddrag fra hans bog "Lav selv dit krudt" fra 2004.²

Fra november 1945 til november 1946 tjente jeg hos Erik Rosenstand i Sønder Farup sydvest for Ribe. Jeg gik blandt andet til gymnastik hvor jeg traf karle fra nabogårdene, blandt andet Johan. Vi havde fælles interesser, blandt andet våben.

Mergelgravens hemmeligheder

Johan var der fra enen og han fortalte, at en afdeling af den tyske hær sommeren før havde kastet al deres udrustning i en stor mergelgrav ved hovedvejen noget syd for Ribe. Man havde tømt en lastbil for våben og ammunition for at køre med i stedet for at gå hjem som tyskerne ellers gjorde i 45.

Grundlovsdag lånte vi et reb og lavede en krog af rundjern, hvorefter vi cyklede ud til mergelgraven for at fiske. Vi fangede forskellige kasser med mortargranater og nogle 40 mm granater, som vi dog smed ud igen. Senere fik krogen fat i remmen på en tysk karabin, så lidt fik vi da ud af turen. På trods af 1 år i vandet, fejlede den ikke noget. Om aftenen var vi ude i skoven, hvor vi skød så mange skud med den, at løbet blev så varmt, at det våde træ omkring det kogte og sydede.

En maskingeværhistorie

En halv snes dage senere tog Johan og jeg igen turen ud til mergelgraven. Vi foretog ekspeditionen hen på aftenen, da det var ved at være halvmørkt; vi ville jo helst ikke have tilskuere. Vi medbragte en haverive, som vi prøvede at rage noget til os med. Der kom vand i mine gummistøvler, og så kunne jeg lige så godt vade helt uden for sivkanten, hvor det pludselig blev dybt. Jeg fik så et reb om livet, og Johan holdt igen, medens jeg med riven rakte så langt ud som muligt. Jeg mærkede flere kasser, men de var ikke interessante, idet vi var blevet klar over, at de bare indeholdt ammunition. Jeg fik et morterrør, et stativ til samme samt et trebenet stativ til et maskingevær, til brug ved skydning mod luftmål, trukket op af dybet. Den 40 millimeter kanon som sikkert også har været der fangede vi dog ikke!

Da vi godt våde ud på natten cyklede hjem, var der to maskingeværer, bundet på vores cykler. Alt det andet vippede vi ud i vandet igen, idet vi ikke havde transportmuligheder. Det var sent, da vi kom hjem. Ikke desto mindre besluttede vi at spule og skrube våbnene i malkemaskinrummet hvor jeg tjente, før vi gemte dem på høloftet. Jeg skiftede bukser, og så gik vi i gang. Den dag i dag undrer det mig, at Erik ikke vågnede, for den elektriske vandpumpe kørte det meste af tiden, medens vi vaskede. Et par dage senere, da vi havde fået udsovet, smurte vi vores bytte ind i olie.

Nogen tid efter var vi en aften langt ude i skoven, hvor vi skød med et af maskingeværene. Vi holdt nu hurtigt inde med skydningen, da det lavede en forfærdelig larm, som på trods af kraftigt blæsevejr kunne høres viden om. Vi gik stille med dørene med hensyn til våben og sprængstof, da det vi foretog os, jo ikke var særlig lovligt.

Oprydning

Grundlovsdag, da vi fiskede karabinen, havde et par andre knægte fra Sønder Farup været med. Forældrene til den ene af dem boede lige ved mergelgraven, og da fyren fortalte sine brødre om vor fangst, gik de også på fiskeri og fik blandt andet fat i granater, som de skilte ad. Da forældrene opdagede, hvad deres drenge syslede med, tilkaldtes myndighederne, og der blev iværksat oprydning i området.

Kolde fødder

Imidlertid var Johan uforsigtig nok til at forhandle med en ung mand nede fra Vedsted om en bytてhandel med et maskingevær mod en pistol. Handelen blev ikke til noget, men senere skød fyren ved et uheld en finger af sig selv, og da politiet hentede hele hans samling, kunne han ikke holde mund med, hvad han vidste om vores våben. Snart talte hele byen om det. Jeg havde transporteret mit til Højmark, og Johans var solgt til Bent og Søren på nabogården Danelund. Da jeg først i oktober aflagde visit hjemme, var jeg efterhånden så nervøs over at være i besiddelse af mit maskingevær, at jeg med en hammer slog det i stykker for ikke at løbe ind i problemer. Lidt ærgerligt, for det ville ellers have været en flot souvenir at have hængende på væggen.

Nogle år senere da jeg var på besøg i Sønder Farup var jeg også lige forbi Danelund. Her fik jeg overrakt løb og slagfjeder fra et maskingevær som man havde fundet i garagen!

30-35 år senere, ved et af mine besøg hos Erik Rosenstand, kom han med et meget rustent maskingevær, som han havde fundet gravet ned i et læbælte ved sin have. Han mente, at det måtte være mit! Om han havde hørt om vores geværer i 1946, eller bare gættet sig til, at det måske kunne være mine efterladenskaber, ved jeg ikke. Og hvordan et gevær, som Johan solgte til karlene på Danelund, havnede i haven på den gård, hvor jeg tjente, er stadig en gåde. Måske har karlene også fået kolde fødder, og syntes, at jeg skulle være syndebuk, i tilfælde af problemer. Men dette eksemplar var i hvert fald ikke mere et udstillingsstykke! Bundstykke og løb var i mellemtiden forsvundet."

Det var så Jens Tofts beretning om maskingeværets omflakkende tilværelse.

Om selve geværet kan tilføjes: Kolben, der var af træ, er rådnet bort. Løbet, der var blevet udtaget og lagt på en hylde for sig selv, var blevet proppet til med en klud i munden og et tomt patronhylster i kammeret. Så det har formentlig været fyldt op med olie.

Men det tomme patronhylster bidrager også til historien. Normalt laves patronhylstre af messing, men hen imod slutningen af Anden Verdenskrig, hvor der var knaphed på metaller, fremstilledes patronhylstre også i stål, hvilket denne er et eksempel på.

Så på baggrund af denne historie, er det vel egentlig et godt spørgsmål, om det rustne maskingevær nu alligevel er et "udstillingsstykke"?

Faktuelt om maskingeværmodellen:

Det er et tysk maskingevær. Typebetegnelse MG 42 som er produceret i 400.000 eksemplarer. Det er solgt til en række lande, bl.a. Danmark, og bruges stadig.

Geværet vejer 11,6 kg. Det er i sin konstruktion enkelt og meget driftssikkert. Skyder med Kaliber 7,92 x 57 og har en skudkadence på hele 12-1800 skud/min. og dermed et temmelig frygtindgydende våben at stå foran.

Olav Martinsen kan kontaktes på om@levendehistorie.dk

Noter

1. Hvor forfatteren bag denne artikel har været ansat siden 1987.
2. Tak til Jens Toft for brug af uddraget.